

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуто теоретичні та методичні засади формування та регулювання ринку сільськогосподарської техніки, технічних і виробничих послуг. Проаналізовано сучасний стан технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, встановлено особливості ціноутворення на технічні засоби виробництва. Описано факт порушення еквівалентності обміну між сільським господарством і суміжними галузями, в результаті впливу якого процеси кредитування і оновлення основних фондів сільськогосподарських підприємств майже зупинились та призвели до вимивання капіталу з галузі сільського господарства. Досліджено організаційні засади формування ринкової інфраструктури та економічні відносини між суб'єктами ринку.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, господарства населення, сільськогосподарська техніка, машинобудування.

Постановка проблеми. Негативні тенденції, що мають місце в аграрному секторі України на сучасному етапі, призвели до економічного спаду в аграрному секторі економіки за його реформування та обумовлюють необхідність розробки комплексу виважених, науково обгрунтованих організаційно-економічних заходів, спрямованих на подолання негативних явищ у формуванні матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва.

Якість, технічний рівень, надійність і сервіс вітчизняної сільськогосподарської техніки були та є складною і болючою проблемою для машинобудівників і сільгоспвиробників (її споживачів) тому, що затратна частина від використання ненадійної техніки істотно і негативно впливає на виробництво конкурентоздатної сільськогосподарської продукції.

Для власника сільськогосподарської техніки в умовах ринкової економіки важливо знати й бути впевненим, що тією чи іншою машиною, яку він придбав, зможе вчасно та якісно виконати польові роботи й отримати запланований урожай і відповідно певний прибуток. Таку впевненість дає якісна і надійна техніка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти проблеми забезпечення сільськогосподарського виробництва основними видами техніки знайшли відображення в працях: В.Г. Більського, Є.А. Бузовського, П.М. Гарасима, В.А. Горемикіна, Я.С. Гукова, П.А. Де-нисенка, М.В. Зубця, Ю.О. Конкіна, В.І. Кравчука, Г.А. Лісовського, М.Г. Лобаса, М.Й. Маліка, М. Молодика, В.М. Петрова, В.О. Питулька, Л.В. Погорілого, І.В. Тивоненка, П.Т. Саблука,

В.П. Ситника, С.С. Черепанова та ін.

Незважаючи на безумовну значущість проведених досліджень, залишаються дискусійними питання ефективності державних заходів щодо підтримки у придбанні сільськогосподарської техніки. Це дає підстави стверджувати, що ця проблема є актуальною.

Мета дослідження – розкрити суть забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технічними засобами і висвітлити сучасний стан та проблеми їх вирішення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, об'єктивні економічні закони, теоретичні положення аграрної економічної науки, загальнонаукові методи економічних досліджень: абстрактно-логічний, метод статистичних групувань, розрахунково-конструктивний, порівняння, аналізу і синтезу, монографічний, графічний, економіко-математичні методи дослідження економічних явищ тощо.

Результати дослідження та їх обговорення. У першій половині 90-х років, за високих темпів інфляції, сільськогосподарські підприємства начебто "одержували" велику масу прибутку, рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції сягала майже 100%, але враховуючи те, що період обороту капіталу в сільському господарстві наближається до одного року, платоспроможність виручки від реалізації сільськогосподарської продукції знижувалась і не відшкодовувала навіть змінних витрат на виробництво [1].

За цей період шкодочинним для сільського господарства України був дисбаланс у темпах зростання ціни на сільськогосподарську продукцію та цін на продукцію промисловості та енергоносії, іншими словами, відбулось значне порушення еквівалентності обміну між сільським господарством та суміжними галузями.

У результаті впливу цього фактору процеси оновлення основних фондів сільськогосподарських підприємств майже зупинились. Масово порушувались основні принципи фінансування

сільськогосподарських підприємств. За рахунок прибутку та амортизаційного фонду фінансувались закупівлі оборотних засобів, що призвело до вимивання капіталу з галузі сільського господарства.

Протягом 1991-1999 рр. державна політика носила безсистемний, ситуативний характер, причому як у період існування державного замовлення, так і в період його відміни. У першій половині цього періоду державна політика була направлена на мінімізацію впливу інфляції на розвиток сільського господарства, яка в окремі місяці сягала до 300% [2].

За такого рівня інфляції майже припинились процеси кредитування, відповідно не здійснювалось надання лізингових послуг, особливо в аграрному секторі.

У зв'язку зі значним скороченням фінансування, уряд намагався поєднати ринкові механізми регулювання з адміністративними, що було малоефективно та призвело до негативних наслідків, зокрема накопичення заборгованості сільськогосподарських підприємств. Це сприяло розповсюдженню бартерних схем розрахунків під час купівлі матеріально-технічних ресурсів та накопиченню боргів у сільськогосподарських підприємствах [3].

Починаючи з 2000 року, держава почала здійснювати заходи, направлені на розвиток ринкових інститутів. Припинилась практика надання бюджетних позичок, розрахунків по бартеру тощо. Натомість було запроваджено короткострокове кредитування із частковою компенсацією відсотків банків за рахунок бюджету, поліпшились умови придбання сільськогосподарськими підприємствами основних технічних засобів виробництва, зокрема введено часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Але всі ці заходи дали незначний ефект.

З року в рік у сільськогосподарських підприємствах кількість техніки, потрібної для виконання основних технологічних операцій, зменшується. Питома вага основних видів техніки, що відпрацювала свій фізичний ресурс, збільшується. Так, на сьогодні за даними Міністерства аграрної політики, близько 90% наявних у сільськогосподарських підприємствах основних видів техніки повністю вичерпали свій технічний ресурс.

За останніх 3 роки кількість тракторів та зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах зменшилась на 12,7 та 12,8 % відповідно (рис. 1).

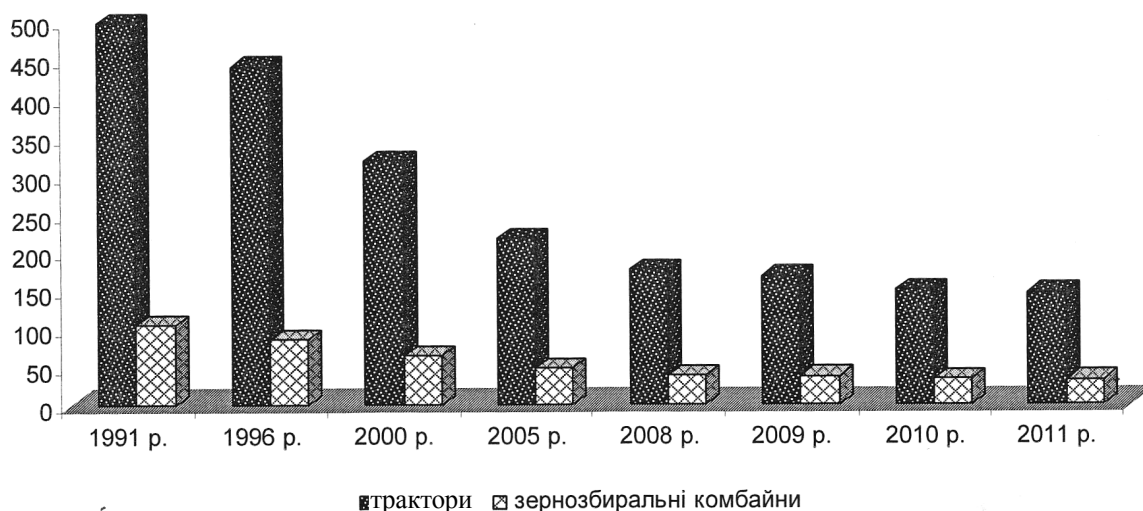

Рисунок 1. Чисельність тракторів та комбайнів у сільськогосподарських підприємствах, тис. шт.

Тракторний парк сільськогосподарських підприємств ще спроможний виконувати основні технологічні операції, однак наявною кількістю комбайнів, за умов жорсткого обмеження строків збирання, особливо ранніх зернових культур, неможливо забезпечити збирання урожаю в оптимальні строки. Так, у 2011 році частка зернозбиральних комбайнів, які відпрацювали свій технічний ресурс, перевищила 90%, причому близько 80% наявного парку зернозбиральних комбайнів становлять низькопродуктивні та морально застарілі машини.

Через технічні несправності та фізичне спрацювання в Україні щорічно не використовується 25-35 % тракторів, комбайнів та інших машин, що призводить до порушень технологій виробництва продукції та втрат майже третини врожаю. Так, парк наявних комбайнів зношений на 82 %. У результаті щорічні втрати зерна від несвоєчасного збирання зернових і зернобобових сягають від 2,5 до 3,4 млн т [4].

Щорічно сільськогосподарські підприємства списують близько 4-6 тисяч комбайнів, а надходження їх не перевищує 0,5 тис., що в свою чергу відбивається на загальній кількості техніки в сільгоспідприємствах.

Навантаження на трактор та комбайн в Україні у 3-7 разів перевищує відповідні показники розвинених країн. В Україні площа ріллі у розрахунку на один придатний до роботи трактор становить 125 га, для порівняння: у США – 28, Франції – 14 га на один трактор. Із забезпеченістю комбайнами подібна ситуація. Так, площа зернових та зернобобових культур, що припадає на один комбайн, в сільськогосподарських підприємствах України становить 250 га, у США, Франції та Німеччині – близько 55 га. У такій ситуації досить проблематично виконати всі необхідні технологічні операції в оптимальні строки, щоб вчасно посіяти сільськогосподарські культури та забезпечити мінімальні втрати врожаю під час його збирання.

Для вирішення проблеми недостатнього технічного забезпечення сільськогосподарські підприємства вимушені залучати до виконання основних технологічних операцій сторонні організації, у тому числі фізичних осіб, на послуги яких збільшується попит паралельно зі зменшенням кількості основних видів техніки в сільськогосподарських підприємствах [5].

Якщо у 1990 році питома вага витрат на оплату робіт, виконаних сторонніми організаціями, в структурі витрат на виробництво продукції рослинництва становила 4%, то у 2011 році очікується на рівні 17%.

У зв'язку із цим, сільгосппідприємства зазнають збитку, сума якого дорівнює прибутку сторонніх організацій, які надають послуги. За власними розрахунками, сільськогосподарські підприємства лише в рослинництві, тільки за рахунок відсутності достатньої кількості сільськогосподарської техніки, щорічно втрачають близько 400-420 млн грн, не враховуючи втрати урожаю.

Практично всі кошти, а саме амортизаційні відрахування, прибуток тощо, які б мали інвестуватися в техніку та обладнання, в сільськогосподарських підприємствах використовуються на фінансування оборотного капіталу, у тому числі на купівлю насіння, пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, сплату процентів в банк тощо. Тим самим відбуваються викривлення у принципах фінансування сільськогосподарських підприємств, тобто фінансування оборотних коштів здійснюється за рахунок капітальних. Як наслідок, ці процеси сприяють вимиванню капіталу із сільськогосподарських підприємств.

У зв'язку зі щорічним зменшенням кількісного складу машинно-тракторного парку та його балансової вартості у сільськогосподарських підприємств зменшуються можливості власних традиційних джерел оновлення та поповнення машинно-технологічного парку, зокрема амортизаційного фонду.

Негативно вплинула на відновлення машинно-тракторного парку проведена у процесі грошової реформи переоцінка основних засобів сільськогосподарських підприємств. Балансова вартість технічних засобів попередніх років випуску на порядок менша за ринкові ціни їх нинішніх аналогів, що не дозволяє здійснювати реновацію машинно-тракторного парку за рахунок амортизації, як цього потребують закони економіки.

Обсяг коштів, які сільгосппідприємства могли б інвестувати в оновлення та поповнення машинно-тракторного парку з внутрішніх джерел, поступово знижується, і у 2012 році, за прогнозом, буде 0,79 млрд грн, що становитиме лише 61% від 2000 року.

Причини такого стану полягають в невизначеному статусі самих сільськогосподарських підприємств. Більшість з них по суті залишаються колгоспами, в яких право власності на основний засіб сільськогосподарського виробництва – землю та на залишки майна належить багатьом фізичним особам, тобто у більшості сучасних сільськогосподарських підприємствах відсутній ефективний власник.

З іншого боку, в процесі розпаювання майна сільськогосподарських підприємств, списання та продажу техніки за ліквідаційною ціною певна її частина потрапила до приватних господарств населення або до фізичних осіб. Близько третини наявного парку тракторів та навісного обладнання на них зосереджено у приватних власників.

До того ж, фізичні особи закупають сільськогосподарську техніку і за кордоном, у структурі якої більшість займають трактори та комбайни, які були у використанні.

Таким чином, поступово наповнюється пропозицією ринок щодо надання послуг сільськогосподарським підприємствам технікою для виконання основних технологічних операцій під час вирощування сільськогосподарської продукції.

Ці процеси є позитивними з огляду на те, що у згаданому вище сегменті розвивається конкуренція, яка сприяє зниженню цін та підвищенню якості виконання робіт.

Протягом останніх трьох років кількість наявних тракторів у господарствах населення збільшилась у 2011 році проти 2000 р. на 77 % і становила 179 тис. штук, комбайнів – 10 до 22 тис. штук, або 10 разів (рис. 2).

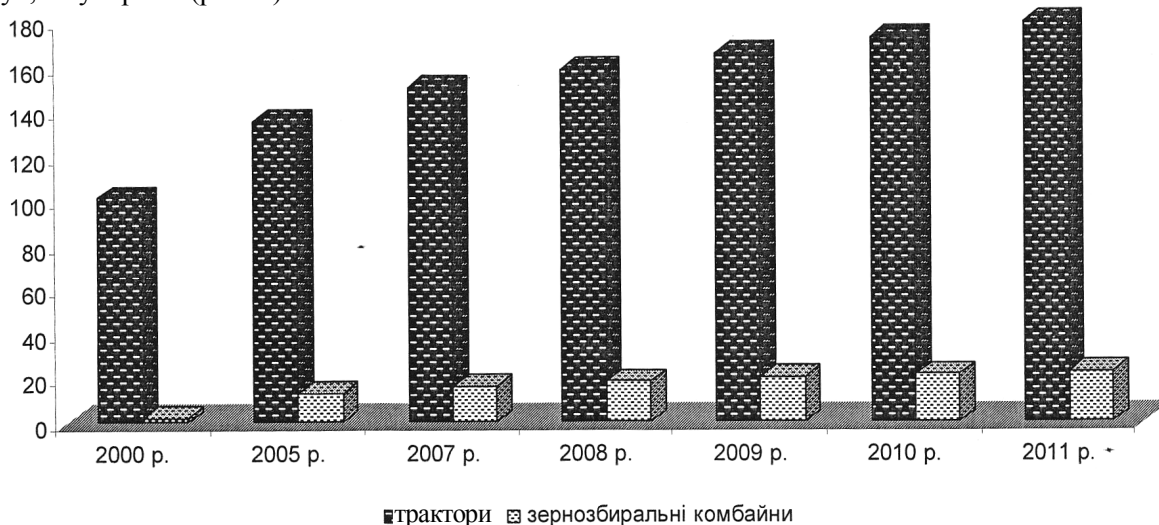

Рисунок 2. Чисельність сільськогосподарської техніки в господарствах населення, тис. шт.

Щорічно попит з боку особистих господарств населення та фізичних осіб становить на трактори 7,6 тис. штук та комбайни – близько 1,9 тис. штук.

Отже, процеси закупівлі основних видів техніки активно відбуваються з боку фізичних осіб, які є беззаперечними власниками придбаної техніки. З огляду на невизначений статус майна в сільськогосподарських підприємствах, процеси закупівлі техніки практично не проводяться, і на десять списаних одиниць техніки припадає лише одна куплена одиниця.

Висновки. Для підвищення ефективності функціонування ринку технічних засобів необхідно поєднувати ринкові чинники формування попиту і пропозиції з державним регулюванням сфери аграрного сервісу та сільськогосподарського виробництва, а саме: попиту та пропозиції. Першою необхідною умовою цього є створення конкурентного середовища не лише для аграрної продукції, але й банківського капіталу. Становище, коли ціни на аграрну продукцію стримують різного роду комерційні структури, а відсотки на кредитні ресурси – вільні, не сприяє нормалізації банківської процентної ставки. Для фінансового бізнесу основним клієнтом мають стати товаровиробники, а не комерційні банки. Держава не повинна підтримувати банкірів-банкрутів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Механізм ефективного розвитку економіки аграрної сфери АПК України: за заг. ред. проф. Л.М. Анічина. – Х.: ХарРІ ПАДУ "Магістр", 2006. – С. 179.
2. Марченко В.В. Ринок сільгосптехніки. Особливості формування та перспективи ринку сільськогосподарської техніки в Україні / В.В. Марченко, М. М. Гузь // Новини агротехніки. – 2009. – № 1. – С. 26.
3. Техніко-технологічне забезпечення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько, П.А. Денисенко, В.О. Питулько, В.І. Рибичька, В.Л. Товстолят. – К.: ННЦІАЕ, 2005. – 50 с.
4. Яковенко В.П. Розвиток матеріально-технічної бази АПК. / В.П. Яковенко // Вісник аграрної науки. – 2004. – С. 45–49.
5. Місніченко О.В. Стан парку зернозбиральної техніки в системі аграрного виробництва та шляхи його поліпшення / О. В. Місніченко // Агроінком. – 2006. – № 3-4. – С. 8.

Техническое обеспечение сельскохозяйственных товаропроизводителей: современное состояние и проблемы решения

В. Е. Скоцик

В статье рассмотрены теоретические и методические основы формирования и регулирования рынка сельскохозяйственной техники, технических и производственных услуг. Проанализировано современное состояние технического обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей, установлены особенности ценообразования на технические средства производства. Описаны факты нарушения эквивалентности обмена между сельским хозяйством и смежными отраслями, в результате воздействия которых процессы кредитования и обновления основных фондов сельскохозяйственных предприятий почти остановились и привели к вымыванию капитала из отрасли сельского хозяйства. Исследованы организационные основы формирования рыночной инфраструктуры и экономические отношения между субъектами рынка.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, сельскохозяйственная техника, машиностроение.

Technical support of agricultural producers: current status and problems solutions

V. Skotsyk

The article deals with theoretical and methodological foundations for the formation and regulation of agricultural machinery, engineering and manufacturing services. The current state of technical support agricultural producers, the peculiarities pricing on hardware production. We describe a violation of the equivalence of exchange between agriculture and related industries, as a result of the influence which processes credit and fixed assets farms almost stopped and resulted in the leaching of capital from agriculture. Investigated institutional foundations of a market infrastructure and economic relations between market players.

Key words: agricultural enterprises, private households, agricultural equipment and machinery.